

PROPISI HADŽA KOJI SE ODNOSU NA ŽENU

Zehra ČAJLAKOVIĆ

UDK 28-57(532)

SAŽETAK: Hadž je peta islamska dužnost propisana devete godine po Hidžri. Obaviti hadž jednom u životu je stroga obaveza svakom punoljetnom muslimanu i muslimanki, umno i fizički zdravom koji posjeduju materijalna sredstva. Postoje određene razlike u obavljanju hadža muškarca i žene, odnosno olakšice koje je Allah, dž.š., dao ženi. Te olakšice se, uglavnom, odnose na: ihram, tavaf, sa'j, Muzdelifu, tavafuz-zijare, tavafu-l-veda, bacanje kamenčića, skraćivanje kose i mahrema.

Ključne riječi: Kur'an, hadis, hadž, ihram, tavaf, sa'j, Arefat, Mina, Muzdelifa.

Značenje pojma hadž

Filološko značenje: Hadž u arapskom jeziku znači: odluka.

Terminološko značenje: Hadž znači posjetu Kabi u Mekki radi obavljanja određenih propisa u određeno vrijeme i pod određenim uvjetima.¹

Hadž je jedan od pet temeljnih stubova islama. Propisan je krajem devete godine po Hidžri, odnosno 630. godine po Isau, a.s.²

Allah, dž.š., kaže: "Prvi hram sagrađen za ljude jeste onaj u Mekki, blagoslovljen je on i putokaz svjetovima. U njemu su znamenja očividna, mjesto na kojem je stajao Ibrahim. I onaj ko uđe u nj treba da bude bezbjedan. Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti; a onaj koji neće da vjeruje – pa, zaista, Allah nije ovisan ni o kome."³

Također je rekao: "I oglasi ljudima hadž! Dolazit će ti pješke i na

kamilama iznurenim; dolazit će iz mjesta dalekih!"⁴

Božiji Poslanik, a.s., kaže: "Islam se temelji na pet stubova: svjedočenju da nema boga osim Allaha, i da je Muhammed, Njegov poslanik; obavljanju namaza; davanju zekata; postu ramazana i hodočašću Kabe."⁵

Aiša, r.a., je upitala: "Allahov Poslanice, mi smatramo borbu na Božijem putu najboljim djelom, pa zašto i mi ne idemo da se borimo na Božijem putu?" "Ne!", odgovori Poslanik, "Najbolja borba na Božijem putu za vas, žene, je hadž obavljen bez grijeha i kod Allaha primljen."⁶

Obredi hadža

Hadž ima tri farza: Nijet i oblačenje ihrama, stajanje na Arefatu u određenom vremenu i tavafu-z-zijare, to jest tavaf koji se obavlja poslije stajanja na Arefatu, poznat i kao tavafu-l-ifada.

Vadžibi hadža su: Obući ihrame na tačno određenom mjestu; obaviti sa'j između Saffe i Merve; početi obavljanje sa'ja od Saffe; sa'j obaviti poslije tavafa; tavaf i sa'j obaviti pješice, ko je u mogućnosti; čistoća tijela i odjeće od malog i velikog hadesa, biti propisno odjeven i tavaf početi obavljati od Hadžeru-l-esveda; tavaf obavljati tako da hadžiji Kaba bude sa njegove lijeve strane; poslije svakog obavljenog tavafa koji se sastoji od sedam krugova klanjati dva rekata namaza; tavafu-z-zijare obaviti u prva tri dana Bajrama; ostati na Arefatu sve do noći; od zore do izlaska Sunca, 10. zulhidžeta, makar kratko boraviti na Muzdelifi; obaviti akšam i jacijski namaz na Muzdelifi u jacijsko vrijeme; bacanje kamenčića; svaki dan baciti kamenčić u određeno vrijeme; obrijati glavu ili skratiti kosu, a to je uvjet za oslobađanje od ihrama, i to obaviti na određenom mjestu i u određeno vrijeme; klanje ovce za

¹ Ibn Manzūr (bez god. izd.). *Lisān al-‘Arab*. Bejrut: Dār Šādir, 2:226; Ibn Ābidīn (1423/2003). *Radd al-muħtar al-durr al-muħtar*. Rijad: Dār al-‘ālim al-kutub, 3:447.

² Ibn Ābidīn. Isto, 3:450-451.

³ Āli ‘Imrān, 96-97.

⁴ Al-Haġġ, 27.

⁵ Al-Zubaydi, Abdullaṭif (2004). *Buharijina zbirka hadisa*. (Mehmedalija Hadžić,

prevod). Sarajevo: El-Kalem, str. 17
⁶ Al-Buħārī (1429/2008). *Šaḥīḥ al-Buħārī*. (Hasan Škapur, prevod). Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, 1:1051.

onoga ko obavlja temettu' ili kiran hadž; pridržavati se propisanog redosljeda prilikom izvršavanja obreda; onome ko živi izvan granica mikata je vadžib da obavi oprostajni tavaf, tavafus-s-adr.⁷

U nastavku teksta ćemo više objasniti propise za svaki obred.

Oblačenje ihrama

Oblačenje ihrama podrazumijeva nijet za obavljanje hadža.

Žena nije obavezna da oblači posebnu odjeću u toku obavljanja hadža. Ona će nositi svoju uobičajenu odjeću, koja ne smije biti prozirna, tijesna i kratka. Primjetno je da neke žene sebi šiju "ihrame" bijele boje koji su, ponekad, prozirni i uski. Poslanik, a.s., je rekao: "...žene koje će biti obučene, a bit će, zapravo, gole, svojim ponašanjem će izazivati pažnju muškaraca i hodat će zavodljivo. Njihove glave će biti kao devine grbe. One neće ući u Džennet, niti će osjetiti njegov miris."⁸

Lijepo je da se žena, koja nije u hajzu ili nifasu, okupa, odreže nokte, odstrani dlake sa skrivenih dijelova tijela i obuče čistu odjeću. Žena koja je u hajzu, ili nifasu, obavezna je da se okupa⁹. Aiša, r.a., kaže: "Esmā, Umejsova kćerka, r.a., je rodila Muhammeda, sina Ebu Bekra, r.a. Poslanik a.s., je naredio Ebu Bekru, r.a., da joj kaže da se okupa i obuče ihrame."¹⁰ Žena će tiho učiti telbiju, ne podižući glas.

Poslanik, a.s., kaže: "Žena u ihramu ne pokriva lice i ne oblači rukavice."¹¹ Međutim, hanefije smatraju, a to je stav i Alije, r.a., kao i Aiše, r.a., da ženi nije pokuđeno da obuče rukavice.¹²

Tavaf

Nakon boravka na Arefatu, bacanja kamenčića na Mini, brijanja glave ili skraćivanja kose, hadžije idu u Harem da obave tavaf.

Allah, dž.š., kaže: "Zatim, neka sa sebe prljavštinu uklone, neka svoje zavjete ispune i neka oko Hrama dravnog obilaze."¹³ Tavaf koji je spomenut u ovom ajetu odnosi se na hadžski tavaf.¹⁴

U toku obavljanja tavafa žena se neće kretati ubrzanim hodom (reml), neće otkrivati ruku (idtiba') kao što to čine muškarci. Ona u gužvi neće doticati Hadžeru-l-esved i izbjegavat će guranje s muškarcima u tavafu, koliko bude u mogućnosti. Također, muškarci koji su u toku tavafa u blizini žena, dužni su paziti da ne dođe do fizičkog kontakta.

Ako žena dobije hajz, ili nifas, a već je u ihramima, dužna je da se okupa i obavljat će sve obrede hadža, izuzev tavafa oko Kabe, dok ne bude čista.

Ako je zanijetila temettu' hadž, a zatim dobije hajz prije tavafa za umru, zabranjen joj je taj tavaf, jer je on vrsta namaza, kao što joj je, u tom stanju, zabranjen i ulazak u džamiju.

Ako bude primorana da napusti Meku prije prestanka hajza, ili nifasa, a nije obavila tavafu-l-ifadu, okupat će se i dobro zaštititi, zatim će obaviti tavafu-l-ifadu, potom sa'j između Saffe i Merve, i dužna je zaklati kurban i to devu od pet godina ili govčec od dvije godine, postupajući po hanefijskom mezhebu, da bi tavaf bio ispravan.¹⁵

Dopušteno je uzimati tablete za odgodu hajza, uz uvjet da tablete ne djeluju štetno na njeno zdravlje.¹⁶

Sa'j

Allah, dž.š., kaže: "Safa i Merva su Allahova časna mjesta, zato onaj koji Kabu hodočasti ili umru obavi ne čini nikakav prestup ako krene oko njih."¹⁷

Obavezno je da sa'j bude odmah poslije tavafa, jer je Poslanik, a.s., tako postupao, rekavši: "Od mene uzmite obrede hadža."¹⁸ Sa'j počinje od Saffe, a završava na Mervi. Ako bi neko počeo od Merve, nije dužan nikakav iskup, već će računati tek od Saffe i upotpunit će sedam obilazaka.¹⁹ Žena neće trčati na označenom mjestu između Saffe i Merve.

Hadžera, majka Ismaila, a.s., je ponizno, uplašeno i predana Allahu, dž.š., trčala između Saffe i Merve u traganju za vodom. Onaj ko čini sa'j između Saffe i Merve treba biti svjestan svoje ovisnosti o Allahu, dž.š.

Stajanje (vukuf) na Arefatu

Boravak na Arefatu je farz. Vrijeme boravka počinje od podne devetog dana mjeseca zu-l-hidžeta do zore desetog dana istog mjeseca. Onaj ko u tom vremenu ne bude makar malo na Arefatu, taj nema hadža. Neki ljudi iz Nedžda su došli Poslaniku, a.s., dok je bio na Arefatu i nešto ga upitali. On je tada naredio glasniku da uzvikne: "Hadž je Arefat!"²⁰

Poslanik, a.s., je rekao: "Najbolja dova je ona koja se uči na Dan Arefata, a najbolje što smo ja i vjerovjesnici prije mene izgovorili su riječi: "La ilahe illellahu vahdehu la šerike leh, lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve ala kulli šej'in kadir!"²¹

Boravak na Arefatu treba hadžiju podsjetiti na stajanje na Sudnjem

⁷ Ibn Ābidīn. *Isto.* 3:468-473.

⁸ Al-Kuṣayrī, Muslim b. al-Haḡḡāḡ (2015). *Muslimova zbirka hadisa s komentarom.* (Šefik Kurdić i Semir Rebronja, prevod i komentar). Zenica – Novi Pazar: IPF u Zenici i Centar za proučavanje orijentalne civilizacije i kulture, VI:502.

⁹ Al-Sīrāsī, Kamāl al-Dīn Muhammad b. 'Abd al-Wāhid (1415/1995). *Šarḥ fath al-qadir.* Bejrut: Dār al-kutub al-'ilmiyya, 2:437.

¹⁰ Muslim. *Isto.* IV:75.

¹¹ Muslim, *Isto.* 2:48.

¹² Al-Kāsānī. Alā' al-Dīn Abū Bakr b. Ma'sūd al-Hanafi (1417/1996). *Badāi' al-sanāi' fi tartīb al-šarāi'.* Bejrut: Dār al-fikr, 3:210.

¹³ Al-Haḡḡ, 29.

¹⁴ Al-Qurtubī. (1427/2006). *Al-Ġāmi' al-aḡkām al-Qur'ān.* Bejrut: al-Resala. 3:381

¹⁵ Al-Kāsānī. *Isto.* 3:69; Wahbah al-Zuhayli, *al-Fiḡḡ al-Islāmiyyu wa adillatuhū.* (1409/1989). Damask: Dār al-Fikr. 3:162-163.

¹⁶ <http://www.alifta.net>, preuzeto: 8. januar 2016.

¹⁷ Al-Baqara, 158.

¹⁸ Muslim. *Isto.* 4:227.

¹⁹ Al-Kāsānī. *Isto.* 3:85.

²⁰ Al-Kāsānī. *Isto.* 3:58-62; al-Tirmidī, (2001). *Tirmizijina zbirka hadisa.* (Mahmud Karalić, prevod). Travnik: Elči Ibrahim-pašina medresa. 3:285.

²¹ "Nema drugog Boga osim Allaha, On je jedan i nema druga. Njemu pripada sva vlast i zahvala, i On je nad svim moćan." Vidi: al-Tirmidī. *Isto.* 7:355.

danu, kada će se sakupiti svi narodi sa svojim vjerovjesnicima, u neizvjesnosti da li će im biti oprosteno ili ne.

Na Arefatu treba spominjati Allaha, dž.š., učiti Kur'an i dove, tražiti oprost. Izbjegavati rasprave, prepirke, svađe, kao i beskoristan govor.

Muzdelifa

Boravak ili zadržavanje na Muzdelifi je vadžib. Za prolazak ili boravak preko Muzdelife nije uvjet biti čist od džunupluka, hajza ili nifasa, kao ni za boravak na Arefatu, niti za bacanje kamenčića na Mini.²²

Iako je boravak na Muzdelifi vadžib, hadžija koji iz opravdanog razloga: bolesti, iznemoglosti; ili žena zbog hajza ili nifasa, ili zbog gužve, izostavi stajanje na Muzdelifi, nisu dužni iskup. Međutim, ako bez opravdanog razloga izostave boravak na Muzdelifi dužni su zaklati kurban.²³

Aiša, r.a, kaže: "Sevda je zatražila od Božijeg poslanika, a.s., da krene sa Muzdelife prije njega i gužve. Ona se teško kretala. Poslanik joj je to dozvolio. Krenula je prije njega. Mi smo ostali sve dok nije osvanulo. Krenuli smo kada je i on krenuo. A da sam i ja zatražila dozvolu, kao Sevda, bilo bi mi draže od bilo čega drugoga."²⁴

Tavafu-l-veda

Prije napuštanja Meke hadžije će obaviti oprostajni tavaf. Poslanik, a.s., je rekao: "Neka niko ne ide dok mu posljednji obred ne bude oko Kabe."²⁵

Ako žena, zbog hajza, izostavi obavljanje tavafu-l-veda, nije obavezna izvršiti nikakav iskup. Dopušteno joj je da dođe do vrata Harema i kod njih čini dovu.²⁶

Ibn Abas je rekao: "Ljudima je naređeno da im posljednja obaveza

bude tavaf oko Kabe, s tim da su žene u hajzu oslobođenje toga."²⁷

Tavaf oko Kabe je namaz, i zato se u njemu treba ponašati primjerenom. Hadžija treba biti svjestan da čineći tavaf, čini isto ono što meleki rade obilazeći oko nebeske Ka'be (Bejtu-l-Ma'mur). Allah, dž.š., kaže: "Tako mi Gore i Knjige u retke napisane, na koži razvijenoj, i Hrama poklonika punog."²⁸ Poslanik, a.s., je u noći Mi'radža uzdignut do Bejtu-l-Ma'mura u koji svakodnevno uđe sedamdeset hiljada meleka od kojih se ni jedan nikada više ne vraća, to jest čine ibadet u njemu i obilaze ga kao što stanovnici zemlje obilaze Kabu.²⁹

Bacanje kamenčića

Bacanje kamenčića je vadžib hadža. Onaj ko izostavi bacanje kamenčića, obavezan je zaklati kurban radi iskupljenja.³⁰

Džabir, r.a., je rekao: "Vidio sam Poslanika, a.s., da baca kamenčiće veličine zrna boba."³¹

Ženi nije pokuđeno da, zbog gužve, odgodi bacanje kamenčića izvan vremena u kome ih je pohvalno bacati. Ako baci kamenčiće prije zore prvog dana Bajrama, ili odgodi bacanje kamenčića do noći trećeg dana Bajrama, kao i ako bi bacila kamenčiće prije podne trećeg dana Bajrama, nije dužna izvršiti iskup.³²

Broj kamenčića koji se bacaju je četrdeset i devet. Sedam kamenčića se baca prvi dan Kurban-bajrama i to na Džemretu-l-akabe; dvadeset i jedan kamenčić se baca drugi dan Bajrama, i to po sedam na svako od tri džemreta; treći dan Bajrama se baca, također, dvadeset i jedan kamenčić na svako od tri džemreta.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: "Kada je Ibrahim,

a.s., došao na obredna mjesta, šejtan mu se ispriječio na velikom džemretu. Ibrahim, a.s., ga je gađao sa sedam kamenčića tako da je upao u zemlju. Ponovo mu se ispriječio na srednjem džemretu. Gađao ga je sa sedam kamenčića tako da je, ponovo, upao u zemlju. Zatim mu se ispriječio na malom džemretu. Opet ga je gađao sa sedam kamenčića dok nije upao u zemlju." Potom je Ibn Abbas, r.a., rekao: "Šejtana gađate, a Ibrahimovu vjeru slijedite."³³

Bacanjem kamenčića na tom mjestu ne znači da gađamo šejtana direktno, kao što je to radio Ibrahim, a.s., već mi tim činom izražavamo svoju pokornost Allahu, dž.š.

Lijepo je učiti tekbiere prilikom bacanja kamenčića, ne zadržavati se osim koliko je potrebno da se bace kamenčići, paziti na pravo drugih hadžija, ne trčati i ne praviti gužvu.

Brijanje glave ili skraćivanje kose

Brijanje glave ili skraćivanje kose je vadžib. Ako neko to izostavi dužan je zaklati kurban kao iskup. Brijanje je bolje od skraćivanja.³⁴

Allah, dž.š., kaže: "Allah će obitstiniti san Poslanika Svoga da ćete sigurno u Časni hram ući bezbjedni, ako Allah bude htio, neki obrijanih glava, a neki podrezanih kosa, bez straha..."³⁵

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: "Allahu moj! Pokrij grijehe onima koji su se obrijali!" I onima ošišanim! – rekli su prisutni. 'Allahu moj!, rekao je on, 'pokrij grijehe obrijanim!' I ošišanim! – rekli su prisutni. 'Allahu moj!, rekao je on, 'pokrij grijehe obrijanim!' I ošišanim! – rekli su opet prisutni. To je on izgovorio tri puta i četvrti put rekao: 'I ošišanim!'"³⁶

²² Al-Kāsānī. *Isto.* 3:88; al-Sirāsī. *Isto.* 2:496.

²³ Al-Kāsānī. *Isto.* 3:88; al-Sirāsī. *Isto.* 2:494-495.

²⁴ Muslim. *Isto.* 4: 217-218.

²⁵ Muslim. *Isto.* 4: 217.

²⁶ Sarahsī (al-), Šams al-Dīn (1409/1989). *Kitāb al-Mabsūṭ li Šams al-Dīn al-Sarahsī*, Bejrut: Dār al-ma'rifa, 4:24-41.

²⁷ Al-Buhārī, *Isto.* 1:1184.

²⁸ Al-Tūr, 1-4.

²⁹ Al-Buhārī. *Isto.* 2:871; Ibn Kesir (2002). *Tefsīr*. (Muhammad Nasib al-Refā'i, sabrao i skratio). (grupa prevodilaca, prevod). Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoć BiH. str. 1301.

³⁰ Tahmāz, Abd al-Hamid Mahmūd (1424/2003). *Hanefijski fikḥ*. (Ahmed Purdić, Zuhdija Hasanović i Muhamed Mehanović, prevod). Sarajevo: Haris Grabus. str. 1:642.

³¹ Al-Tirmidži (2001). *Tirmizijina zbirka hadisa*. (Mahmud Karalić, preveo). Travnik: Elči Ibrahim-pašina medresa, 3:291.

³² Al-Zuhaylī, Wahbah. *Isto.* 3:195.

³³ Al-Naysabūri, al-Hākim. (bez god. izd.). *al-Mustadrak 'alā al-ṣaḥīḥaynī*. Bejrut: al-Kutub al-'Ilmiyya. 1:638.

³⁴ Tahmaz, *Isto.* 1:580.

³⁵ Al-Faṭḥ, 27.

³⁶ Al-Buhārī. *Isto.* 1:1169.

Ženi je zabranjeno brijati glavu, na osnovu hadisa kojeg prenosi Aiša, r.a., da je Poslanik, a.s., zabranio ženi brijanje glave, s tim da je dužna skratiti vrhove kose.³⁷

Mahrem

Žena je dužna obaviti hadž, kao i muškarac, i to kada se ispune svi uvjeti obaveznosti hadža, s tim što ženu na hadž mora pratiti muž ili mahrem³⁸. Dok je u stanju pričeke zbog razvoda braka, ili smrti muža, zabranjeno joj je ići na hadž ili umru.

Poslanik, a.s., je rekao: "Neka žena putuje samo sa svojim najbližim od rodbine i neka kod nje ulazi muškarac samo kada je kod nje neko od njene najbliže rodbine." Potom je jedan čovjek rekao: "Allahov Poslaniče, ja namjeravam ići u vojni pohod, a moja supruga na hadž?" Poslanik reče: "Idi sa njom!"³⁹

Muž nema pravo da zabrani supruzi obavljanje obaveznog hadža, ako ona ima mahrema s kojim će putovati, zato što je obavljanje farza preče od prava muža, a hadž je farz. Međutim, muž ima pravo da

joj zabrani dobrovoljni hadž. Ako bi žena obavila hadž bez mahrema, njen hadž bi se smatrao ispravnim, s tim da je počinila grijeh.⁴⁰

Za hadž je potrebno mnogo strpljenja, snage i izdržljivosti. Čak i kada bude umorna, žena ne bi trebala leći i spavati pred muškarcima koji su joj zabranjeni: na Muzdelifi, ili na nekom drugom mjestu. Ona treba čuvati svoju čast i dostojanstvo na svakom mjestu.

Allah, dž.š., kaže: "A reci vjericama neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; i neka ne dopuste da se od ukrasa njihovih vidi išta osim onoga što je, ionako, spoljašnje; i neka vela svoja spuste na grudi svoje..."⁴¹

Također, Allah, dž.š., kaže: "Hadž je u određenim mjesecima. Onom ko se obaveže da će u njima obavljati hadž nema intimnog odnosa i nema ružnih riječi i nema svađe u danima hadža. A za dobro koje učinite Allah zna. I onim što vam treba za put opskrbite se. A najbolja opskrba je bogobojaznost. I Mene se bojte, o razumom obdareni!"⁴²

Hasan el-Basri kaže: "Hadž mebrur je da se hadžija vrati s hadža odričući se ovoga svijeta, a želeći buduću svijet,"⁴³ to jest da daje prednost životu na budućem svijetu u odnosi na život na ovom svijetu.

Poslanik, a.s., kaže: "Ko obavi hadž, i ne bude intimno općio, i ne izgovori nikakvu ružnu riječ, bit će mu oprosteni grijesi koje je do tada počinio!"⁴⁴

Hadžija svojim obredima iskazuje potpunu pokornost i predanost Allahu, dž.š. Njegova odluka da obavi hadž treba da bude isključivo u ime Allaha, dž.š., u njegovom srcu ne smije biti ni trunke pretvaranja i želje za ugledom.

Za svaku neugodnost koja zadesi hadžiju imat će nagradu kod svoga Gospodara, dž.š. Ebu Hamid el-Gazali⁴⁵ u svom *Ihjaw* navodi da je jedan od znakova primljenog hadža i to da onaj ko obavi hadž napusti grijeha koje je ranije činio, da umjesto besposličara za prijatelje uzme iskrene Božije robove i da umjesto mjesta zabave i igre posjećuju skupove zikra, sjećanja na Allaha, dž.š. i na ahiret.⁴⁶

³⁷ Al-Kāsānī. *Isto.* 3:100.

³⁸ Mahrem je svaki pametan i punoljetan muškarac koji nije veliki grešnik, niti vatropoklonik kojemu je zauvijek zabranjeno oženiti određenu ženu. Vidi: Tahmāz. *Isto.* 1:563.

³⁹ Al-Tirmidī. *Isto.* 3:205; al-Buḥārī. *Šabiḥ al-Buḥārī.* 2:59.

⁴⁰ Tahmaz. *Isto.* 1:563-564.

⁴¹ Al-Nūr, 31.

⁴² Al-Baqara, 197.

⁴³ Al-Qurtubi. (1427/2006). *Isto.* 3:324.

⁴⁴ Al-Buḥārī, *Šabiḥ al-Buḥārī.* 1:1051.

⁴⁵ Al-Gazālī, Abū Ḥamid (450-505/1058-1111), filozof i sufija. Al-Ziriklī, Ḥayruddīn (1980). *Al-A'lām,* Qāmūs

tarāḡum li ašhar al-riḡāl wa al-nisā' al-'Arab wa al-musta'rab wa al-mustašriqīn. Bejrut: Dār al-'ilm al-malāyīn. 7:22.

⁴⁶ Al-Gazālī, Abū Ḥamid (2004). *Oživljavanje vjerskih znanosti.* Sarajevo: Bookline. 2:206.

Literatura

Buḥārī (al-) (1429/2008). *Šabiḥ al-Buḥārī.* (Hasan Škapur, prevod). Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoć BiH.
 Gazālī (al-) (2004). Abū Ḥamid. *Oživljavanje vjerskih znanosti.* Sarajevo: Bookline.
 Ibn Ābidīn (1423/2003). *Radd al-muḥtar al-durr al-muḥtar.* Rijad: Dār al-'ālim al-kutub.
 Ibn Kesir (2002). *Tefsīr.* (grupa prevodilaca, prevod). Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoć BiH.
 Ibn Manzūr (bez god. izd.). *Lisān al-'arab.* Bejrut: Dār Šādir.

Kāsānī (al-), Alā' al-Dīn Abū Bakr b. Mas'ūd al-Ḥanafī (1417/1996). *Badāi' al-sanāi' fī tartīb al-šarāi'.* Bejrut: Dār al-fikr.
 Kāsānī (al-), Alā' al-Dīn Abū Bakr b. Mas'ūd al-Ḥanafī (1424/2003). *Badāi' al-sanāi' fī tartīb al-šarāi'.* Bejrut: Dār al-kutub al-'alimiyya.
 Kušayrī (al-), Muslim b. al-Ḥaḡḡāḡ (2015). *Muslimova zbirka hadisa s komentarom.* (Šefik Kurdić i Semir Rebronja, prevod i komentar). Zenica – Novi Pazar: IPF u Zenici i Centar za proučavanje orijentalne civilizacije i kulture.

Naysabūrī (al-), Al-Ḥākim (bez god. izd.). *Al-Mustadrak 'alā al-šāḥiḥayni.* Bejrut: al-Kutub al-'Ilmiyya.
 Qurtubī (al-), Muḥammad b. Aḥmad b. Abī 'Abdillāh (1427/2006). *Al-Ġāmi' al-aḥkām al-Qur'an.* Bejrut: al-Resala.
 Saraḥsī (al-), Šams al-Dīn (1409/1989). *Kitāb al-Mabsūṭ li Šams al-Dīn al-Saraḥsī,* Bejrut: Dār al-ma'rifa.
 Sīrāsī (al-) Kamāl al-Dīn Muḥammad b. 'Abd al-Wāhid (1415/1995). *Šarḥ fath al-qadir.* Bejrut: Dār al-kutub al-'ilmiyya.
 Tahmaz, Abd al-Ḥamid Mahmūd (1424/2003). *Haneḡijski fikḥ.* (Ahmed Purdić,

Zuhdija Hasanović i Muhamed Mehanović (preveli). Sarajevo: Haris Grabus. Tirmidī (al-), Abū 'Isā Muḥammad (2001). *Tirmizijina zbirka hadisa* (Mahmud Karalić, prevod). Travnik: Elči Ibrahim-pašina medresa.

Zirikli (al-), Ḥayruddīn (1980). *Al-A'lām, Qāmūs tarāḡum li ašhar al-riḡāl wa al-nisā' al-'Arab wa al-musta'rab wa al-mustašriqīn*. Bejrut: Dār al-'ilm al-malāyīn.

Zubaydī (al-), Abdullatīf (2004). *Bu-harijina zbirka hadisa*. (Mehmedalija Hadžić, prevod) Sarajevo: El-Kalem. Zuhaylī (al-), Wahbah (1409/1989). *Al-Fiḡhu al-Islāmiyyu wa adillatuhū*. Damask: Dār al-Fikr.

الموجز

أحكام الحج المتعلقة بالمرأة

زهرة تشايلاكوفيتش

الحج أحد أركان الإسلام الخمسة، وقد فرض الحج في العام التاسع للهجرة. والحج فرض عين مرة في العمر على كل مسلم بالغ راشد صحيح الجسم ومقتدر مالياً، ذكراً كان أو أنثى. توجد فوارق محددة في أحكام الحج بين الرجل والمرأة، وهي رخص خص الله سبحانه وتعالى بها المرأة. وتتعلق هذه الرخص بالإحرام والطواف والعسي ومزدلفة وطواف الزيارة وطواف الوداع ورمي الجمرات وتقصير الشعر والمحرم. الكلمات الرئيسية: القرآن الكريم، الحديث الشريف، الحج، الإحرام، الطواف، السعي، عرفات، منى، مزدلفة.

Summary

REGULATIONS ABOUT HAJJ REGARDING WOMEN

Zehra Čajlaković

Hajj is the fifth Islamic obligation prescribed in the ninth year of Hijrah. To perform the Hajj once in life is the strict obligation upon each adult Muslim (male or female alike), who are mentally sound and physically capable and have sufficient material means. However there are some differences or exemptions that Allah Ta'ala provided for women in performing Hajj. These are mostly regarding: ihram, tawaf, sa'ay, Muzdalifu, tawafuz-ziyareh, tawafu-l-wadah, throwing the stones, cutting hair and mahram.

Key words: Qur'an, hadith, hajj, ihram, tawaf, sa'ay, Arafat, Mina, Muzdalifa.